CZU: 343.238

FORMELE CONCURSULUI DE INFRACȚIUNI

LES FORMES DU CONCOURS D'INFRACTIONS

ROȘIORU Mircea
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-5965-5461
E-mail: m.rosioru@gmail.com

Potrivit definiției legale, concursul de infracţiuni, ca și instituţie a dreptului penal substanțial, presupune săvîrşirea de către o persoană a două sau mai multe infracţiuni, cu condiția ca acea persoană să nu fi fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele şi să nu fi expirat termenul de prescripţie de tragere la răspundere penală, cu excepţia cazurilor cînd săvîrşirea a două sau mai multor infracţiuni este prevăzută în articolele părţii speciale a CP al RM în calitate de circumstanţă care agravează pedeapsa (art. 33 alin. (1) CP al RM). Identificarea corectă a formelor concursului de infracţiuni permite delimitarea conceptului pluralităţii de infracţiuni, pe de o parte, de instituţia infracţiunii unice, în totalitatea formelor sale de existență, pe de altă parte. Or, delimitarea acestor două instituţii ale dreptului penal, pe baza unor criterii ce să inducă certitudine juridcă, *modus operandi* va asigura stabilirea definitivă a unei pedepse penale echitabile și proporționale în raport cu alte categorii de infractori și, concomitent, va constitui o garanție a aplicabilității corecte a principiului individualizării răspunderii penale și pedepsei penale. Prezenta cercetare reprezintă, în esență, un exercițiu complex de identificare a particularităților varietăților formelor concursului de infracţiuni. Studiul comparativ al cadrului legal al mai multor state, inclusiv doctrina aferentă, a permis identificarea unor condiționalități suplimentare pentru aprecierea existenței sau, după caz, inexistenței concursului de infracțiuni. În revistă, menționăm că prezenta cercetare s-a focusat, preponderent, pe cele mai stringente problematici ce derivă din subiect, acestea fiind prioritizate în ordinea prezentării lor.

Așa cum am mai menționat și cu alte ocazii, CP aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 24 martie 1961 [1], inclusiv în modificările ulterior operate, nu a conținut reglementări despre concursul de infracțiuni. Doar în cuprinsul alin. 1 al art. 39 - Aplicarea pedepsei în cazul săvârșirii mai multor infracțiuni, era stipulată modalitatea în care instanța de judecată procedează la stabilirea definitivă a pedeapsei pentru concurs de infracțiuni. CP al RM în vigoare [2], la art. 33 alin. (2), a prevăzut că, concursul de infracțiuni poate fi real și ideal, iar în continuare, la alin. (3) și (4), a enunțat situațiile în care suntem în prezența concursului real de infracțiuni și, corespunzător, a concursului ideal de infracțiuni. Reglementări similare, unde leguitorul a definit noțiunile de concurs real de infracțiuni și de concurs ideal de infracțiuni, găsim în Codul penal al României [3] la art. 38 alin. (2) și în Codul penal al Letoniei [4] la art. 26 alin. (2), cu precizarea că, concursul „ideal” este denumit concurs „formal” de infracțiuni. Parlamentele statelor Uniunii Europene, inclusiv cele ale statelor din spațiul ex-sovietic, de cele mai multe ori, au agreat formula detalierii situațiilor în care suntem în prezența concursului de infracțiuni (n.a. - *în unele legislații institutul este denumit „concurs de cauze” – Italia; „infracțiuni multiple” – Estonia etc*), fără a pune în evidență formele acestuia.

În funcție de modul de săvârșire a infracțiunilor [5, p.124], concursul de infracțiuni se prezintă în două forme, real sau ideal.

a) Concursul real (n.a – *în unele surse „material”*) **de infracțiuni**

Legiutorul din Republica Moldova a definit concursul real de infracțiuni în art. 33 alin. (3) CP al RM stipulând că, acesta „există atunci cînd persoana, prin două sau mai multe acţiuni (inacţiuni), săvârşeşte două sau mai multe infracţiuni”. Pentru a identifica situațiile în care vom fi în prezența concursului real de infracțiuni, se impune o analiză atentă atât a tezei de la alin.(3), cât și a celei de la alin. (1) din art. 33 CP al RM. Acuratețea realizării acestui exercițiu, trebuie să pornească, *ab initio* de la premisa că în alin. (1) se operează cu întregul, adică se utilizează noțiunea de „infracțiuni”, pe când la alin. (3) se operează cu părți ale acestuia, în particular, cu noțiunile de „acțiuni/inacțiuni”.

Prin urmare, pentru a fi în prezența unui concurs real de infracțiuni, trebuie să fie întrunite următoarele condiții:

- să fie săvârșite două sau mai multe acțiuni/inacțiuni distincte, care prezintă conținutul unor infracțiuni distincte. Acțiunile/inacțiunile pot fi de natură diferită sau de aceeași natură;
- fiecare infracțiune trebuie să fie prevăzută la diferite articole sau, după caz, la diferite alineate ale aceluiași articol din Partea Specială a CP al RM;
- persoana să fi contribuit la săvârșirea infracțiunilor în oricare dintre calitățile de participant menționate la art. 42 CP al RM (poate fi aceeași calitate la toate infracțiunile sau calități diferite);
- persoana să nu fi fost condamnată definitiv pentru vreuna dintre infracțiunile care formează concursul. Aprecierea datei la care o hotărâre de condamnare a devenit definitivă se va face prin raportare la condițiile art. 466 CPP al RM [6] (n.a. – *în legislațiile altor state, fie această condiție lipsește în totalitate, fie este doar mențiunea despre faptul că nu ar trebui să existe o condamnare*);
- să nu fi expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, prevăzut la art. 60 CP al RM, pentru cel puțin două dintre infracțiunile care formează concursul de infracțiuni.

Cu referire la cea de-a doua condiție dintre cele menționate *supra*, în literatura de specialitate [7, p.288-289], în mod judicios au fost concretizate cazurile când în concurs real intră infracțiuni prevăzute la diferite alineate ale unui articol din CP al RM. Astfel, în aceste cazuri, se are în vedere că la alineate ale unui singur articol sunt prevăzute diferite componențe (variante tip) de infracțiune. De exemplu, în concurs intră alin. (1) și alin. (2) din art. 352^1 din CP al RM, în care se prevede răspunderea penală pentru declaraţia necorespunzătoare adevărului, făcută unui organ competent în vederea producerii unor consecinţe juridice, pentru sine, atunci cînd, potrivit legii declaraţia serveşte pentru producerea acestor consecinţe și fapta de includere intenţionată a unor date false în declaraţia de avere şi interese personale. În aceste alineate ale aceluiași articol sunt prevăzute componențe de infracțiuni diferite.

În condițiile în care legiutorul a clasificat concursul de infracțiuni doar în real și ideal, alte criterii în baza cărora fiecare dintre formele concursului au fost clasificate, a constituit o misiune a doctrinarilor.

În context, *în funcție de legătura între infracțiunile ce formează concursul real de infracțiuni*, acesta poate fi:

➢ **concurs real simplu (concurs fără conexitate)** - când între infracțiunile săvârșite *nu există vreo legătură.* Singura legătură ține de unitatea de făptuitor în raport cu infracțiunile săvârșite. La rândul său, concursul real simplu poate fi:

omogen (când se săvârșesc mai multe infracțiuni de aceeași natură, spre exemplu făptuitorul săvârșește mai multe șantajuri în împrejurări diferite, asupra unor victime diferite și cu rezoluții infracționale distincte). Ceea ce deosebește concursul real omogen de infracțiunea continuată, este unitatea de rezoluție infracțională pentru toate acțiunile infracționale. Omogenitatea concursului de infracțiuni nu este afectată de faptul că o infracțiune este comisă în forma de bază, iar alta/altele cu circumstanțe agravate;

eterogen (când se săvârșesc infracțiuni de natură diferită, spre exemplu, când făptuitorul săvârșește o infracțiune de conducerea mijlocului de transport în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat, iar în altă împrejurare o infracțiune de jaf).

➢ **concursul real caracterizat (concurs cu conexitate)** - când între infracțiunile săvârșite *există o anumită legătură*, o anumită conexitate obiectivă (legiuitorul roman, în art. 38 alin. (1) teza a II-a CP, a reglementat această formă a concursului, menționând expres că există concurs de infracțiuni chiar dacă una dintre ele a fost comisă pentru săvârșirea alteia sau pentru ascunderea ei).

Doctrinarii români au dezvoltat formele concursului real de conexitate, clasificându-l în:

etiologic (*relația mijloc-scop*) – care presupune, de principiu, existența unui concurs eterogen, respectiv acțiuni sau inacțiuni de natură diferită (de exemplu, săvârșirea infracțiunii de fals, ca infracțiune mijloc, pentru infracțiunea de escrocherie, ca infracțiune scop), care se succed în timp (fără a fi total exclusă posibilitatea săvârșirii simultane a infracțiunilor). În această formă, ambele infracțiuni se săvârșesc cu intenție (este de neconceput că, printr-o faptă din imprudență să se urmărească săvârșirea unei alte fapte din imprudență sau cu intenție, sau printr-o faptă intenționată să se urmărească săvârșirea unei fapte din imprudență). Rezoluția infracțională pentru săvârșirea infracțiunii scop, întotodeauna este anterioară săvârșirii infracțiunii mijloc.

consecvențional (*relația cauză-efect*) - permite ca infracțiunea cauză, a cărei ascundere se urmărește - să fie săvârșită cu oricare din formele de vinovăție (imprudență, cu două forme de vinovăție, intenție), în schimb, infracțiunea efect - de ascundere, nu poate fi decât o infracțiune intenționată (de exemplu, săvârșirea unei infracțiuni de fals pentru a ascunde o infracțiune de neglijență în serviciu – art. 329 CP al RM). Infracțiunile aflate în acest fel de concurs nu se pot săvârși niciodată simultan, ci doar succesiv. În ce privește rezoluția de săvârșire a infracțiunii efect, aceasta poate fi luată atât înainte de săvârșirea primei infracțiuni (ipoteza în care ambele infracțiuni sunt intenționate), însă este însă posibil ca aceasta să fie luată și după comiterea infracțiunii cauză [8].

Alături de aceste două forme ale concursului real de conexitate, doctrinarii au mai abordat și **concursul de conexitate topografică** (infracțiunile sunt comise în același loc), **concursul de conexitate cronologică** (infracțiunile sunt săvârșite cu același prilej).

b) Concursul ideal (formal) de infracțiuni

Potrivit art. 33 alin. (4) CP al RM, concursul ideal de infracțiuni „există atunci cînd persoana săvîrşeşte o acţiune (inacţiune) care întruneşte elemente a mai multor infracţiuni”.

Elementul cheie în cazul concursului ideal de infracțiuni care, în esență, îl și deosebește de concursul real de infracțiuni, este unitatea de acțiune sau, după caz, de inacțiune (unitatea de act material). Asemănarea, din perspectiva caracterizării, rezidă însă în pluralitatea de norme penale încălcate [9, p. 127]. Astfel, fapta de eludare a controlului vamal și trecere peste frontiera vamală a R. Moldova a 1735,9 gr. de marihuană, cu scop de înstrăinare, duce la incidența a două dispoziții

penale încălcate, respectiv art. 248 CP (contrabanda) - scoaterea de pe teritoriul Republicii Moldova, prin alte locuri decât cele stabilite pentru control vamal, prin ascundere în locuri special pregătite a drogurilor și art. 217^1 CP (păstrarea, transportarea drogurilor, săvârşite în scop de înstrăinare) [10].

Autorii români Streteanu F. și Nițu, D., au indicat că se va reține concursul ideal de infracțiuni fie atunci când actele de executare ale celor două infracțiuni se suprapun complet, fie când actele de executare specifice uneia dintre infracțiuni se regăsesc integral în conținutul celeilalte.

Încadrarea juridică a acțiunii sau, după caz, inacțiunii săvârșite de persoană, în mai multe infracțiuni, deci potrivit concursului ideal de infracțiuni, este determinată fie de împrejurările în care a avut loc, fie de urmările prejudiciabile pe care le-a produs. Autorul român O.Predescu, opinează că, formularea pe care a utilizat-o legiuitorul român și care definește ipoteza concursului formal (ideal) de infracțiuni nu este una potrivită în măsura în care sintagma „sau" din propoziția „din cauza împrejurărilor în care a avut loc sau a urmărilor pe care le-a produs" admite existența acestuia în fomele sale alternative. Pe cale de consecință, insistă O.Predescu asupra substituirii conjuncției „sau" cu conjuncția „și" or, în opinia dânsului, împrejurările nu pot fi disociate de consecințele produse [11, p.33].

Există concurs ideal de infracțiuni, spre exemplu, când are loc acțiunea de răpirea mijlocului de transport (art. 192^1 CP) și conducerea mijlocului de transport răpit de către făptuitor în stare de ebrietate alcoolică cu grad avansat (art. 264^1 CP), ori urmărindu-se omorul unei persoane, prin același foc de armă, persoana vizată este ucisă, iar prin ricoșeu, în condiții de imprevizibilitate, o altă persoană este rănită, săvârșindu-se un omor (art. 145 CP) și o vătămare corporală din imprudență (art. 157 CP).

Nu se va reține concurs ideal de infracțiuni atunci când legiuitorul a creat din aceasta o infracțiune complexă (i.e. - *cazul omorului asupra a două sau mai multe persoane (art. 145 alin. (2) lit. g) CP al RM), sau al lipsirii de viață din imprudență a două sau mai multor persoane (art. 149 alin. (2) CP)*).

La rândul său și concursul ideal poate fi **omogen** (când infracțiunile din compunerea concursului sunt de același fel – spre exemplu, 2 infracțiuni de amenințare cu omor, săvârșite concomitent, prin intermediul unui sistem informatic și care vizează mai multe victime (art.155 CP al RM)) sau **eterogen** (când infracțiunile din compunerea concursului sunt diferite – spre exemplu, determinarea martorului la depunerea de declarații mincinoase în cadrul procesului penal (art.314 CP al RM) în concurs cu vătămarea intenționată medie a integrității corporale, utilizată ca metodă de „constrângere" (art.152 CP al RM).

Infracțiunile care formează concursul *ideal* de infracțiuni pot fi consumate sau rămase în faza tentativei incriminate (toate infracțiunile în formă consumată, ori toate infracțiunile în forma tentativei, sau o infracțiune consumată și o tentativă) și pot fi comise cu orice formă de vinovăție (intenție, cu două forme de vinovăție, imprudență).

Concluzionând cele relatate, punctăm că doar la o aplicare corectă a criteriilor vom delimita conceptul de infracțiune unică de concursul de infracțiuni, iar odată identificate formele concursului de infracțiuni, aceasta ne va permite gestionarea de mai departe a exercițiului de calificare a infracțiunilor și, pe cale de consecință, va reprezenta o linie directorie în alegerea echilibrată și echitabilă a regimului și tratamentului sancționatoriu al făptuitorilor.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: Вештиле Советулуй Супрем ал РССМ, 1961, №10, art.41.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74, art.195.
3. Codul penal al României. Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html [Accesat: 12.08.2024].
4. Codul penal al Republicii Letonia. Disponibil: https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Letonia-RO.html [Accesat: 10.08.2024].
5. Udroiu M., „Drept penal. Partea Generală", Ediția 6, Editura C.H.Beck, București, 2019, ISBN 978-606-18-0865-6.
6. Codul de procedură penală, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110.
7. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. „Drept penal. Partea Generală", Volumul I, Editura „Cartier juridic", 2006, IBSN 978-9975-79-408-4.
8. Decizia CSJ din 22.05.2023 în cauza nr. 1ra-48/2023. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23298 [Accesat: 02.08.2024].
9. Dănișor M-C., „Drept penal. Partea Generală", Universul juridic, București, 2020, ISBN 978-606-39-0653-4.
10. Decizia CSJ din 19.02.2019 în cauza nr. 1ra-402/2019. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13157 [Accesat: 02.08.2024].
11. Predescu O., „Concursul de infracţiuni: o succintă analiză comparativă între noua și vechea reglementare". În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, 2019, nr. 2, ISSN 2587-3601